

ВЕЛИКИЙ РОМАН

Петро Луцук

САГА ПРО СТРЕПЕТА

Харків
«ФОЛІО»
2025

Книга 1

ПОЛЮВАННЯ НА ДРОХВ

ПРОЛОГ

Було страшно...

Знекровлена боями, покинута й забута урядом армія відступала. Позаду залишилися перемоги й поразки, взяття міст і їх здача противнику — усе те, що хоч якось виправдовувало величезні людські втрати. Попереду — лише невідомість. Неправдоподібно довгими, худими, хворобливими, голодними колонами українська армія відкочувалася на захід: хто на вантажівках, а основна маса пішки рухалася до відомої лише командирам місцевості. Проте найгірше — не самі поразки, а втрачені можливості, нереалізовані через розбіжності в поглядах верховодів. Ще тридцятого серпня три галицькі корпуси під командуванням генерала Кравса ввійшли до Києва. Одночасно з другого боку, несподівано для галичан, до столиці вступили три денікінські полки. Не знаючи, чи втягуватися в небажаний конфлікт із білими, Кравс, на величезне розчарування Петлюри, відступив. Коли за кілька днів Петлюра переконав керівництво УГА знову захопити Київ, було вже пізно. Обидві українські армії — УНР і ЗУНР — озлоблені одна на одну, були вимушені відійти на захід, практично завершивши цим боротьбу за Українську державу.

Нині взаємна ворожнеча відійшла на друге місце — не до неї було.

Ніхто не знав, що їх кинули напризволяще. Їхнім урядам було не до них. Недалекоглядна політика Петлюри й Петрушевича привела до того, що в УНР зовсім не залишилося друзів. Навіть ті,

які ще вчора дотримувалися нейтралітету, сьогодні раптом стали ворогами. Більшовики, білі, угорці та поляки тиснули українську армію з чотирьох боків, поки не затиснули поблизу Вінниці.

Чотирикутником смерті назвуть це місце згодом. А поки що тут було жахливе скупчення військ, яке не тривожили навіть вороги. Натомість бич будь-якої війни — тиф — пожинав свою страшну данину. Дуже скоро багатотисячна армія майже повністю злягла. Здорові перебували поруч із хворими, що не могло позначитися на перших. Щодня десятки, а то й сотні людей заспокоювалися навечно. Армія як боездатна організація перестала існувати.

Та навіть у такій ситуації були люди, до яких тиф вперто не чіплявся. Вони з усіх сил намагалися — ні, не вилікувати, про це не йшлося, — лише полегшити долю тих, кому судилося залишити цей світ, а потім і поховати по-людськи. Хворі найбільше боялися залишатися самі в останню хвилину, тому намагалися затримати добровільних помічників.

Стрілець із Галичини Теодор Стрепет сидів на краєчку ліжка поблизу хворого з Чернігівської губернії. Той, виснажений даремною боротьбою з хворобою, лежав непорушно, проте не змовкав і на хвилину.

— Як тебе звати, друже? — запитав він.

— Теодор Стрепет, — відповів вусатий стрілець.

— Гарна птаха. Звідки?

— З-під Львова. А ти?

— Я з Чернігова. Свирид Коростель. Ти одружений?

— Так. Маю сина. Сім років.

— А я не встиг.

— Нічого, на все свій час, — спробував заспокоїти його галичанин.

— Ні, друже, — відповів хворий. — Не встигну. Відчуваю, що завтра мене вже не буде. Тому я хочу тобі відкритися...

— Не треба, — відмахнувся Теодор. — Я не священник.

— А я не сповідаюся.

Свирид на хвилику замовк, збираючись із силами. Потім запитав:

— Чому ти не захворів?

— Я вже раз хворів на тиф. У Талергофі.

— Де це?

— В Австрії. Концтабір. На початку війни.

— Теодоре, дістань мою сумку.

Стрепет узяв з-під подушки похідну сумку.

— Глянь... Там, у кишені...

Теодор вийняв удвоє складений листок. Це була стогривнева купюра.

— Візьми її.

— Навіщо вона мені? Завдяки старанням наших державних достойників ця купюра не дорожча за папір, на якому вона намальована.

— Послухай мене. Збережи її. Це ключ.

— До чого? — запитав Стрепет.

— До багатства.

Невдовзі Свирид упав у безпам'ятство. Увесь час марив. Теодор не відходив від нього. Кілька разів хворий назвав прізвище — Задорожний.

До вечора він не дожив. Поховавши свого мимовільного приятеля, Теодор Стрепет став очікувати розвитку подій. Чекати довго не довелося. Уже під зиму все вирішилося. Частина вояків перейшла на бік червоних, інші пристали до білих. Були й такі (серед них і Теодор Стрепет), які вирішили повернутися додому. Попрощавшись із нечисленними знайомими, яким пощастило вижити, Стрепет попрямував від сонця на захід.

1

«Хітроу-експрес» прибував на вокзал Паддінгтон о дев'ятій сорок. Саме тоді, коли він уже остаточно прокинувся й запрацював на повну силу, щоб десь аж близько одинадцятої вечора знову заспокоїтися. Нечисленні пасажери неспішно покидали салони вагонів, як хвилини тридцять-сорок тому покидали салони

авіалайнерів. Публіка тут зібралася різноманітна, що, зрештою, ні в кого не викликало подиву — Лондон звик до цього. Серед пасажирів вгадувалися бізнесмени — зазвичай заклопотані, із невеликими кейсами й майже завжди з мобільними телефонами, туристи — завжди в захопленні від побаченого («Уявіть собі, із цього вокзалу Шерлок Холмс виїжджав на роботу!»), просто лондонці, що поверталися з відпустки чи відрядження — ті одразу прямували до виходу, і категорія пасажирів, яку неможливо віднести до якоїсь з перерахованих вище. Вони нікуди не поспішали, не дивувалися, нікому не телефонували. Вони просто стояли поблизу поїзда й не знали куди йти.

Серед них виділявся юнак, якого нам варто описати докладніше. Йому було років двадцять два — двадцять три, не більше. Принаймні він не був старшим на вигляд. Ростом пасажир сягав не менше шести футів, навіть із кількома дюймами. Одяг також виділявся, навіть можна сказати, що одягався юнак трохи, як франт. Темно-синій костюм, сорочка з краваткою кричущого кольору (але зі смаком і гармонією) робили його схожим на синка мільйонера. Доповнював гардероб молодика великий крислатий капелюх.

Невідомий постояв трохи поблизу поїзда, який почали заповнювати пасажирів, що збиралися від'їжджати в аеропорт Хітроу, потім різко підняв невелику валізу й впевнено попрямував до найближчої каси.

— Доброго ранку! — привітався він до касирки, миловидної жінки середніх років, яка усміхнулася, побачивши його.

— Доброго ранку! — відповіла вона. — Хочете кудись поїхати?

— Ні, дякую. Я вже приїхав. Хочу дізнатися, якщо ваша ласка, де тут можна поселитися. Я в Лондоні вперше, мені потрібен готель. Хотілося б, щоб він був недалеко, хороший і порівняно недорогий.

— Будь ласка! Вийдете з вокзалу й повернете ліворуч на Прід-стріт. Перша вулиця праворуч — це Норфолк-плас. На ній розташований готель «Норфолк Тауер». Гадаю, він вам підійде.

— Ви дуже люб'язні! — сказав невідомий і на знак поваги злегка підняв капелюх.

До готелю «Норфолк Тауер» було три хвилини ходу. Він розташувався у невеликому будинку й мав охайний і приємний вигляд. Неподалік, ближче до вокзалу Паддінгтон, був ще один готель такого ґатунку, проте юнак твердо вирішив послухатися поради касирки й зупинився перед входом «Норфолк Тауера». Великі скляні двері автоматично розсунулися перед ним, і невідомий увійшов у хол.

Навпроти входу була стійка адміністратора, праворуч — невеликий бар із м'якими кріслами, а двері ліворуч вели в ресторан.

Оцінивши інтер'єр, невідомий підійшов до стійки.

Білява дівчина підвела на нього очі.

— Ми раді вас вітати! Хочете поселитися?

— Так, — відповів прибулий. — Якщо можна!

— Звичайно. На ваше щастя, сьогодні зранку кілька номерів звільнилися. Через десять-п'ятнадцять хвилин один із них буде у вашому розпорядженні.

— Чудово.

— Вам триста десятий підійде?

— Мені однаково.

Дівчина дістала картку.

— Як вас звати?

— Тед Стрепет.

— Ви не англієць? — здивувалася дівчина.

— Ні, я з України.

— А де це? — зовсім по-дитячому поцікавилася вона. — Росія?

— Ні, але поруч.

— А-а, знаю. Там холодно й білі ведмеді.

— Ні, — заперечив Тед. — Там тепло й бурі ведмеді.

Тим часом праворуч розчахнулися двері ліфта, і звідти вийшов чорношкірий носій.

— Номери готові, — сказав він.

— Вам і чекати не довелося, — зраділа дівчина. — Ви наскільки до нас?

— Не знаю, — розгублено сказав Тед. — Для початку на тиждень, а потім буде видно.

— Ви оплатите зараз чи потім?

— Краще зразу, а то потім, хтозна, як буде. Лондон — місто дороге.

Він розплатився, узяв ключ на масивній дерев'яній колодці й у супроводі носія, що підхопив його валізу, піднявся ліфтом на третій поверх.

Носій відчинив двері, заніс валізу в номер. Тед сунув йому в руку фунтову монету й залишився сам.

Розпакування валізи не зайняло багато часу. Дорогий костюм зайняв своє місце в шафі, яку чомусь поставили в проході. Праворуч двері вели у ванну кімнату, куди не забарився завітати Тед.

Теду знадобилося пів години, щоб помитися-поголитися, приготувати каву й, насолодившись кількома ковтками, набрати номер телефону. На тому кінці проводу почувся старечий чоловічий голос.

— Об'єднання колишніх вояків-українців у Великій Британії¹ слухає!

— Доброго ранку! — українською мовою сказав Тед. — Вас турбує Теодор Стрепет. Я хочу зустрітися з вами.

— Ви українець?

— Так. Я тут у справах.

— А що вас цікавить?

— Волів би розповісти про це особисто. Це не телефонна розмова.

На тому кінці помовчали.

— Сьогодні о другій.

— Це для мене прийнятно. О другій буду у вас.

— Ви знаєте нашу адресу? — поцікавилися на тому кінці.

— Нехай це вас не хвилює.

Тед поклав слухавку. Годинник показував одинадцяту годину. До другої ще достатньо часу, та й добиратися до офісу українських

¹ Об'єднання колишніх вояків-українців у Великій Британії (ОБВУ) — найбільше об'єднання колишніх українських військовослужбовців, головно колишніх вояків дивізії «Галичина», які поселилися у Великій Британії після Другої світової війни.

ветеранів недовго. Налаштувавши будильник на першу дня, Тед, стомлений минулою майже безсонною ніччю, заснув.

2

— Прошу, пане Стрепете! Вас чекають.

Тед Стрепет легко підвівся з крісла й пройшов у велику кімнату. У ній усі стіни були обвішані емблемами, орденами, світлинами та іконами. Світлини були здебільшого воєнного часу, лише одиниці — повоєнні. На них молоді хлопці у військових одностроях щасливо усміхалися в об'єktiv. Через десятиліття вони пронесли свій оптимізм, впевненість і віру.

Тед перевів погляд на літнього чоловіка за великим столом. Йому вже давно перевалило за вісімдесят.

Одразу після появи відвідувача він підвівся й через стіл подав руку.

— Мирослав Яськів. Радий вас бачити.

— Теодор Стрепет.

Потиск руки господаря кабінету був на диво сильний.

— Прошу сідати, пане Стрепете. Якщо хочете, курить.

— Дякую.

Тед вийняв пачку сигарет, дістав одну, решту простягнув господареві.

— Дякую, мені вже не можна. Своє я відкурих.

Тед закурих. Легкий димок почав розходитися кімнатою.

— Я вас слухаю. Телефонем ви не хотіли говорити моєму секретареві мету вашої появи. Тож, що ви в Британії робите? Дуже дивно бачити вас, українця, тут.

Тед Стрепет ще раз затягнувся й почав:

— Насправді я Федір, сам з-під Львова. В Англії третій рік, тож змінив ім'я на більш звичне тут Теодор або Тед.

Мирослав Яськів кивнув головою.

— Навчаюся в університеті міста Дарем, на півночі Англії.

— На кого, прошу вас?

— Менеджер малого й середнього бізнесу. Саме це потрібно моїй державі.

— Так, — згодився Яськів. — Україна нині зовсім не та, на яку ми очікували в сорокових.

— Вона не та, на яку ми сподівалися на початку дев'яностих. Мій прадід свого часу воював в Українській Галицькій армії. Я його не пам'ятаю (помер ще до мого народження), та з розмов батька, а особливо діда, знаю про нього багато. Навіть можу написати про це книжку.

— То ви літератор? — поцікавився Мирослав Яськів.

— Радше аматор. Однак маю достатньо матеріалу, щоб написати хоча б чорновий варіант. А для заповнення деяких прогалин мені потрібні документи.

Мирослав Яськів уважно слухав співрозмовника, потім запитав:

— Якого часу вони стосуються?

— Часу українсько-російської війни.

— Боюся, що ви звернулися до нас даремно. Майже всі наші документи належать до періоду Другої світової війни.

— Ви кажете, майже всі. Отже, є й інші?!

— Є. Але дуже мало, — пан Яськів на мить задумався й додав: — Проте я можу вам допомогти. Якщо, звичайно, ви це робите безкорисно.

Тепер задумався Стрепет.

— Не хочу вас обманювати, пане Яськів. Деякий матеріальний інтерес я маю. Хочу хоч дещо заробити на цьому.

— Ви маєте намір видати книжку?

— Звичайно, хотілося б. Та я чудово розумію всю складність цього кроку. На Заході України подібними виданнями заповнені книгарні, і вони вже не мають такого попиту, як років десять тому. У східних областях таких книжок немає зовсім. А немає пропозиції — немає попиту.

— Тут також майже ніяких гарантій, — сказав Яськів. — Це не З'єднані Держави¹ й не Канада, де українців мільйони. Навіть

¹ Сполучені Штати Америки.

четверте-п'яте покоління ще хоч якось вважає себе українцями. Тут, у Британії, інакше. Усі трудові емігранти селилися в Америці, Австралії. Ми ж, вояки УПА, змушені були осісти тут, де майже не було українських дівчат. Тому й одружувалися з англійками. Мені, можна сказати, пощастило: дружина моя з України. А вже зять місцевий, англієць. Тому внучка наполовину англійка.

— Якщо відверто, то я й не сподівався щось видавати тут, — признався Стрепет. — Моя найближча мета — якнайбільше дізнатися про ці часи. Розумієте, документи на таку тематику в Україні або знищені, або відправлені в Москву, у спецхран, звідки найближчим часом дістати їх неможливо. Ви ж знаєте, що досі навіть невідомо, чи Михайло Грушевський був першим президентом. Документів про це не знайшли.

— Я вам допоможу, — раптом сказав Мирослав Яськів. — Чим зможу, звичайно. Але за однієї умови.

— Слухаю.

— Ви пообіцяєте, що принесете мені рукопис.

— Саме це я можу вам пообіцяти, — усміхнувся Тед. — Високохудожнього твору, боюся, у мене не вийде, але рукопис передам обов'язково.

— От і добре, — зрадів господар. — Гадаю, помічник вам не завадить?

Тед стенив плечима.

— Ні, звичайно. Швидше впораємося.

— Де ви зупинилися?

— «Норфолк Тауер Готель». Номер триста десятий.

— Телефон пам'ятаєте?

— Так, але це номер у вестибюлі.

— Постарайтеся сьогодні бути в готелі після восьмої. Зможете?

— Так, цілком.

Мирослав Яськів підвівся, даючи знати, що авдієнція закінчилася. Тед підхопився з крісла й простягнув руку для прощання.

— Може, у вас грошові труднощі? — насамкінець запитав Яськів.

— Дякую, не хвилюйтеся, — відповів Тед. — Я ж тут третій рік. Навчився заробляти гроші.

— Отже, до зустрічі. З вами зв'яжуться.

Тед Стрепет покинув будинок офісу ОБВУ, пройшов до наступної вулиці й сів у знаменитий двоповерховий автобус.

Другу половину дня він присвятив оглядинам міста. Відвідав Бейкер-стріт, щоб побувати в музеї Шерлока Голмса; у крамниці поруч купив двотомник про детектива; неподалік був музей мадам Тюссо, але черга перед входом відбила бажання заходити туди. Тож Тед зупинився тільки тому, що запримітив живого Шерлока Голмса (артист, звичайно). Насправді він виявився поляком на ім'я Лешек. Розговорилися. Тед, як і годиться, попросив в удаваного Шерлока Голмса автограф, який той залюбки поставив на щойно придбаних книжках.

О пів на восьму Тед уже був у готелі. Не підіймаючись у номер, вирішив перекусити в ресторані, сказавши перед тим метрдотелю, що йому мають телефонувати.

Підкріпитися справді йому не завадило. За весь день Тед майже нічого не їв, за винятком сніданку в літаку й кави в себе в номері.

Він допивав пиво, коли до нього підійшов метрдотель.

— Вас чекають у холі, — сказав він.

— Хто?

— Білява дівчина.

Гублячись у здогадах, хто це може бути, Тед покинув ресторан і повільною ходою рушив до холу. За його появи з м'якого крісла піднялася досить висока дівчина в джинсовому костюмі. Вона поправила на плечі сумочку й простягнула руку.

— Ви Тед Стрепет?

— Так, це я. А вас як звати?

— Мері Кіркбрайд. Або Марія Яськів, як вам буде зручно.

— Ви... — здивувався Тед.

— Я внучка Мирослава Яськіва.

— То ви і є тим помічником, кого до мене приставили?

Мері усміхнулася.

— Ви розчаровані?

— Ні, що ви. Навпаки, приємно здивований. Просто я гадав, що в помічниках буде ветеран війни, не молодший від вашого діда.

— Таких, на жаль, мало залишилося. Ще п'ять-десять років — і ОБВУ буде нікому не потрібне.

Тед уважно придивився до співрозмовниці. Назвати її просто красивою було навіть образливо для дівчини. Щось незвичайне було у її постаті, обличчі. Навіть через певний час Тед не міг сказати, які в Мері очі — сині чи синьо-зелені, який ніс — прямий чи з горбинкою, бо все затіняло незвичайного відтінку жовте волосся — на вигляд природне.

— До речі, ви розмовляєте українською? — поцікавився Тед.

— Звичайно, мама в мене українка, — відповіла Мері українською зі звичним для іноземців акцентом.

— Тоді, — сказав Тед, — я вас запрошую повечеряти. Яким ресторанам віддаєте перевагу?

— Арабським.

— Арабським? Чому?

— Я вивчаю в університеті арабістику.

— О господи!

Дівчина усміхнулася.

— Тоді прошу, — сказав Тед. — Неподалік я бачив арабський ресторан.

— Згода.

Дорогою до ресторану Тед обережно випитав у Мері, що їй двадцять один рік і вчиться вона в Оксфорді.

— Я дуже часто була в будинку діда, і він з бабцею, коли вона ще жила, навчали мене всього українського, що знали самі. Тому я більше іммігрантка, ніж англійка.

У ліванському ресторані «Тарбуш» під приємну ненав'язливу арабську музику Тед спробував зробити замовлення. Однак зі всього меню, запропонованого йому офіціантом, він розібрав лише ціну. Усе решта було написано арабською мовою.

Безпорадно повертівши листком, Тед із жалем передав його Мері.

— Це для мене китайська грамота, — признався він.

— Що ви! Китайська грамота незрівнянно складніша. Ви, чоловіки, такі безпорадні! — відзначила дівчина. — Що будете їсти? Огірковий салат чи помідори? Стейк? Риба? Солодке?

— Повністю покладаюся на ваш вибір. Гадаю, нам не завадило б зразу перейти на ти, адже нам працювати разом. А як із чимось міцним?

— Ніяк. Це арабський ресторан. Іслам забороняє вживати алкоголь. Доведеться потерпіти.

— Що ж, потерплю. Тільки мені багато не замовляй. Я тільки-но з-за столу.

Під час вечері, коли з великою частиною замовлення було покінчено, Тед поцікавився:

— Що змусило тебе допомагати мені? Згодься, красива молода дівчина не буде серед літа сидіти серед паперів, поточених міллю, і шукати невідомо що. Це не для неї.

— Не зовсім так, — заперечила Мері Кіркбрайд. — Ти, видно, не знаєш жінок.

— З цим твердженням можна посперечатися, — вставив Тед.

— Тоді ти знаєш не таких жінок. Я наполовину українка й пишаюся цим. Дід Мирослав старався виховати мене в українськомудусі. Хоч моя англійська складова переважила, адже рід батька простежується до часів Трояндової війни. І все-таки коріння матері також немале.

— А в Україні ти була?

— Цього не довелося пережити. Про неї я знаю лише з розповідей діда й телевізійних новин. Перше грішить старовиною, а друге — необ'єктивністю.

— А хіба в Оксфорді немає студентів з України?

— Бувають, але вони швидко стають англійцями й не розповідають про свою державу. Соромляться чи що? А чого соромитися?

— Є причини, — відповів Тед Стрепет. — Повір мені.

— І ти також?

— Я — зовсім інакше.

Час, проведений разом із Мері, Тед не вважав втраченим. Під танець живота у виконанні тендітної арабки вони домовилися зустрітися завтра в офісі ОБВУ.

ЗМІСТ

Книга 1. ПОЛЮВАННЯ НА ДРОХВ	3
Книга 2. П'ЯТЕ ЄВАНГЕЛІЄ	155
Книга 3. «ПЕРЛИНА АФРОДІТИ»	219
Книга 4. ВІРУСИ З КАЗКОВИМИ ІМЕНАМИ	290
Книга 5. ПЕКТОРАЛЬ ПЕРВОСВЯЩЕННИКА	388
Книга 6. НЕМЕЗИДА, АБО НІКОЛИ НЕ ДРАТУЙТЕ ЖІНКУ	505